

Seletuskiri Vabariigi Valitsuse korralduse eelnõule

Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi 2016–2019 täitmiseks luuakse omandireformi valituskomisjon omandireformi lahendamata küsimuste määratlemiseks, analüüsiks ja ettepanekute tegemiseks.

Omandireform oli üks tähtsamaid üleminekureforme, mille eesmärgiks oli turuühiskonnale omaste omandisuhete loomine. Põhilised reformiprotsessid algasid omandireformi aluste seaduse vastuvõtmisega 1991. aasta suvel ja kulmineerusid 90ndate aastate teisel poolel. Enamik reformivaldkondi – ettevõtete ja eluruumide erastamine, põllumajandusreform – lõppesid juba rohkem kui 15 aastat tagasi ja omandireformi struktuuripoliitilised eesmärgid on täidetud. Mahukaim ja tehniliselt keerukaim valdkond – maareform kulmineerus 90ndate aastate lõpus ning vaibus seejärel, ent ei ole tänaseks täielikult lõppenud. Vähese intensiivsusega jätkub maa erastamine, tagastamine, hoonestusõiguse seadmine, munitsipaliseerimine ja riigi omandisse jätmine.

Omandireformi eri valdkonnaks on restitutsioon, mille otseseks eesmärgiks ei olnud turuühiskonnale omaste omandisuhete loomine, vaid omandiõiguse rikkumisega tehtud ülekohtu heastamine, mis on olemuselt inimõiguste valdkonda kuuluv küsimus. Restitutsioon – õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamine ja kompenseerimine – seondub olulisel määral muude reformivaldkondadega, eriti maareformiga, sest valdava osa tagastatavast ja hüvitatavast varast moodustab maa, mis oli tervikuna natsionaliseeritud.

Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamine ja kompenseerimine on valdavas enamuses lõppenud. Omandireformi käivitumisel esitatud taotluste põhjal moodustati ligikaudu 140 500 varatoimikut, mis sisaldasid umbes 233 400 isiku nõuet. 2017. aasta alguseks jääb lõpetamata ligikaudu 200 varatoimikut, mis moodustavad 0,15% esitatud restitutsiooninõuete koguarvust. Väljamakstud kompensatsioonide kogusumma on ligikaudu 540 miljonit eurot, millest proportsionaalsuse eeldusel võime järeldada, et maksta jääb veel umbes 0,8 miljonit eurot.

Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi kohaselt moodustatava omandireformi komisjoni ülesandeks on analüüsida omandireformi mõjusid ja lahendamata küsimusi. Rahandusministeerium teeb ettepaneku kaaluda järgmiste küsimuste võtmist komisjoni tööplaani:

- 1) Omandireformi läbiviimisel tekkinud kahju hüvitamine.
- 2) Vaidlused üksikobjektide tagastamise ja kompenseerimise üle:
  - Tallinna Mustpeade Maja,
  - Niguliste kirikuhoone.
- 3) Lõpetamata omandireformi toimingute ja rahuldamata nõuete menetlemise koondamine riigi haldustasandile.
- 4) Reformimata riigimaade üleandmine kohalikele omavalitsustele (maa munitsipaalomandisse andmise lõpule viimine).
- 5) Omandireformi pikaajalised järeprotsessid (maa erastamise järelmaksulepingute haldamine).
- 6) Omandireformi rahastamine ja Vabariigi Valitsuse omandireformi reservfondi tulevik.
- 7) Riigi perspektiivne võimekus ja valmisolek restitutsiooni valdkonnas esile kerkivate või kerkida võivate küsimuste lahendamisel:

- Venemaa territooriumile jäänud kinnisvara tagastamise nõudeõiguse püsimine,
  - Eesti Vabariigi kohustused Terezini (Praha) deklaratsiooni täitmisel,
  - Eesti Vabariigi sõjajärgsed varalised kohustused, sh riigi võlakirjade hüvitamine.
- 8) Avaliku infomaterjali ettevalmistamine veerand sajandit kestnud omandireformi protsessist, selle mõjust Eesti arengule ja võrdlus teiste riikidega.

Komisjoni ülesanne on koostada Eesti Vabariigis läbi viidud omandireformi mõjude analüüs (aruanne) ühes ettepanekutega ja esitada see Vabariigi Valitsusele. Üksikküsimustes võib komisjon teha eraldi ettepanekuid Vabariigi Valitsusele otsustamiseks.

Rahandusministeerium tagab komisjoni teenindamise.

Käesoleva eelnõu ja seletuskirja on koostanud Rahandusministeeriumi riigivara osakonna nõunik Uku Hänni (tel 6 113 439, e-post: uku.hanni@fin.ee) ja sama osakonna juhtivspetsialist Annike Riibe (tel 6 113 694, e-post: annike.riibe@fin.ee).

Eelnõu saadetakse kooskõlastamiseks Justiitsministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Välisministeeriumile, Kultuuriministeeriumile, Keskkonnaministeeriumile ja Maa-ametile. Lisaks saadetakse see Eesti Omanike Keskliidule, Eesti Üürnike Liidule, Linnade Liidule ja Eesti Maaomavalitsuste Liidule.